

FUTBOL TARIXI VA KELIB CHIQISHI

Sultonmurod Esonbekov Alisher o'g'li

Guliston davlat pedagogika instituti Jismoniy Madaniyat

Annotatsiya: Ushbu maqolada millionlar o'yini bo'lgan barchamiz uchun birdek yoqadigan futbol sport turining kelib chiqishi va rivojlanish tarixi, futbol sport turining vatani, dastlabki futbol bo'yicha o'tkazilgan musoboqalar hamda futbol sport turining qonun qoidalari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: futbol, o'yin, qoida, taxtika, himoya, xujum, boshlang'ich ligalar, professional ligalar.

Futbol dunyoning aksariyat mamlakatlarida eng mashhur va sevimli o'yin. Yuz minglab bolalar, yoshlar, kattalar futbol o'ynashadi. O'quv jarayonini boshqarish keyingi bosqichlarda mashg'ulotlarni futbolchilarning individual xususiyatlariga mos ravishda tashkil etish uchun o'yinchilarning maxsus tayyorgarligining turli jihatlarini o'rganishni o'z ichiga oladi. Futbol nazariyasi va amaliyoti ko'p qirrali bo'lib, doimiy rivojlanmoqda. Futbol ko'p asrlarga borib taqaladigan boy tarixga ega mashhur sport turidir. Futbolning kelib chiqishini to'p o'yinlarining turli shakllari o'ynagan qadimgi sivilizatsiyalarga borib taqalsa bo'ladi. Biroq, biz bilgan futbolning zamonaviy versiyasi XIX asrda Angliyada shakllana boshlagan. Futbol tarixidagi muhim bosqichlardan biri o'yin uchun standartlashtirilgan qoidalarining o'rnatilishi bo'ldi. 1848-yilda Kembrij universitetida ishlab chiqilgan mashhur Kembrij qoidalari futbolning tuzilishi va qoidalarini rasmiylashtirishda hal qiluvchi rol o'ynadi. Ushbu qoidalar o'yinni standartlashtirishga va uni o'sha paytda o'ynalgan boshqa to'p o'yinlaridan farqlashga yordam berdi.

1863-yilda Angliyada futbol assotsiatsiyasining (FA) tashkil topishi futbol tarixidagi yana bir muhim voqea bo'ldi. FA o'yin qoidalarini kodlashtirish va rasmiy o'yinlar va musobaqalarni tashkil qilish uchun mas'ul edi. Birinchi marta 1871-yilda o'tkazilgan Angliya kubogi dunyodagi eng qadimgi futbol musobaqasi bo'lib, Angliya futbolidagi eng nufuzli turnirlardan biri bo'lib qolmoqda. Futbolning ommaviyligi oshgani sayin, bu sport turi boshqa mamlakatlar va qit'alarga ham tarqaldi, jahon chempionati va Yevropa chempionatlari kabi xalqaro musobaqalar jahon miqyosida iste'dod va o'yinga bo'lgan ishtiyoqni namoyon etdi. Bugungi kunda futbol dunyodagi eng ko'p o'ynaladigan va tomosha qilinadigan sport turi bo'lib, unda boshlang'ich ligalardan tortib professional ligalargacha bo'lgan barcha darajadagi millionlab muxlislar va o'yinchilar ishtirok etadi. O'yin texnika va taktikasini takomillashtirish o'yinga yaqin mashqlar bilan amalga oshirilishi mumkin. Dars mashg'ulotlarida katta o'rinni aslida o'yin to'tadi. Texnikani mukammal egallash o'yinning taktik to'g'ri

borishining yuqori talablari hisoblanadi. Ijodiy rivojlanishni, egiluvchanlikning taktik fikrlanishi, bir taktik sistemadan boshqa (o`yin) sistemasiga bemaolol o`tish qobiliyatini kuchaytirmoq muhimdir. qo`l to`pini o`rgatishda barcha bosqichda shaxsiyatni tarbiyalash o`qituvchi oldidagi muhim vazifalardandir.

11-12 yoshdagi bolalar. Bu yoshda bolalar yetarlicha aniq muljal olish, harakatchanlik, chaqqonlik kabi harakatlarni aniq bajarishni olishadi. 11-12 yoshdagi bolalar o`zlarining jismoniy tayyorgarligini nafakat o`yinning texnika-taktikaviy o`quvlarida, balki o`yinning to`liq borishida ko`rsata oladilar. Yana shuni ta`kidlash kerakki, o`quv-mashg`ulotlarida doimiy ravishda maydonda tez va oson harakatlanish, barcha priyomlarni ikki tomonlama va ikki qo`llab bajarishni tarbiyalash va rivojlantirish muhimdir. O`quvchilarni turli masofalarga to`p o`zlash, darvozaga to`p kiritish, maydondan to`g`ri joy tanlay olish, raqib tomonidan uyushtirilgan xujumda raqib «oldini yopish» va unga qarshi xujumda «ochilish» kabilarni ham o`rgatish asosiy vazifadir.

12-15 yoshdagi bolalar. Bu yoshdagi bolalar bolalikdan usmirlikka o`tish yoshida bo`lganliklari uchun bu bosqich ular uchun kiyin kechadi. Bu esa bevosita ichki to`zilishning fiziologik asoslariga bog`liqdir. O`tgan davr (9-12 yoshgacha bo`lgan oralik) da o`quv mashg`ulotlar o`yin uslubida o`tkazilgan bo`lsa, endilikda esa mashg`ulotlar ko`proq analitika-sintetik usulida: mashq-o`yin-mashq qilib o`tkaziladi. Jamoa taktikasini oddiy kombinatsiyalardan boshlash lozimdir. Mashg`ulot uch etapda o`tkazilishi shart. 1) o`yinchining yakka tartib harakat detallarini o`zlashtirish; 2) jamoadoshi bilan birga o`zaro munosabat; 3) kombinatsiyalar bajarishda. yakka tartib va jamoa harakatlarini birlashtirish. Mashg`ulotlarda va o`yinda taktik harakatlarni mustahkamlash va o`zlashtirish.

Xulosa: Futbolning sport turi sifatida evolyutsiyasi yillar davomida madaniy, ijtimoiy va texnologik ta`sirlar bilan shakllanib, taktika, jihozlar va o`yinchilarni rivojlantirishda yangiliklarga olib keldi. O`yin-kulgi sifatidagi kamtarona boshlang`ichlardan tortib, ko`p milliard dollarlik sanoatga aylanishgacha, futbol butun dunyo bo`ylab odamlarning qalbi va ongini zabt etishda, jamoalarni birlashtirib, go`zal o`yinning universal tili orqali chegaralarni kesib o`tishda davom etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Suban Yu.V. Tizimda o`yin mashqlarini modellashtirish futbolchilarni sportni takomillashtirish bosqichida tayyorlash: Dis +. Kand ped fanlar. - M., 2003.
2. Shamardin A.M., Solopov IM., Ismoilov AM. Funktsional futbolchilarni tayyorlash: o`quv qo`llanma. - Volgograd: VGAFK. - 2000. -
3. Shvykov I.A., Suchilin A.A., Andreev S.M., Builin Yu.F., Ismoilov A. M., Lapshin O.B. Futbol Bolalar va o`smirlar sport maktabining 1 va 2-sinf o`quvchilari uchun o`quv rejasi. - M.: Terra-Sport, 2000
4. www.ziyonet.uz